

Vloga Vebra in Meinongove knjižnice pri začetkih študija filozofije na Filozofski fakulteti v Ljubljani

Andrej Ule, Ana Mehle

I.

Tridesetega oktobra 1990 je bila v predavalnici 420 Filozofske fakultete prireditev z naslovom »Otvoritev Meinongove knjižnice in počastitev stote obletnice rojstva Franceta Vebra«. Prireditev je bila naloga mag. Ane Mehle, bibliotekarke in tajnice Oddelka za primerjalno jezikoslovje na Filozofski fakulteti, ki je pripravila ponovno ureditev Meinongove knjižnice, nato pa je o njej objavila tudi knjigo *Meinongova knjižnica v Ljubljani* (Mehle, 1998). Nalogo, da uredi Meinongovo zapuščino in organizira prireditev ob otvoritvi knjižnice, je kolegici dal prof. Frane Jerman, pomemben član Oddelka za filozofijo, ki se je zavedal, kako pomembno je dokumentiranje slovenske filozofske laične tradicije. Na prireditvi je bilo prisotno vodstvo fakultete, nekateri člani Oddelka za filozofijo, še živeči Vebrovi učenci Mirko Hribar, Cene Logar, Anton Trstenjak in Leon Žlebničnik in predstavniki graškega dokumentacijskega centra za zgodovino avstrijske filozofije. Dogodek je pomenil filozofsko in osebno rehabilitacijo univerzitetnega profesorja in akademika Franceta Vebra na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani.

Preučevanje Vebrovega življenja in dela te prevzame. Ne moreš ga preučevati, dojeti brez strasti. Nekako »padeš vanj«, se zliješ z njegovo usodo. Vsak

raziskovalec njegovega žitja in bitja opravlja isto pot, postavlja si ista ali zelo sorodna vprašanja. Tudi knjiga o Meinongovi knjižnici kolegice Ane Mehle, ki je nastajala osem let, se ukvarja z Vebrovim življenjem in delom, s katerima sta bila tesno povezana tudi nastanek in usoda te knjižnice.

France Veber je bil rojen leta 1890 v Gornji Radgoni. Najprej je v Mariboru študiral bogoslovje, nato je odšel v Gradec in študiral filozofijo, kjer je tudi doktoriral pri znamenitem učencu Franza Brentana, Alexiusu Meinongu. Začel je kot mlad predavatelj na podlagi svojega študija in doktorata. Meinong je toplo priporočil mladega Vebra za docenta za filozofijo in to priporočilo je veliko pripomoglo k njegovi habilitaciji, hkrati pa je povzročilo kar nekaj nemira med tedanjimi začetniki ljubljanske univerze, kajti Meinong se je v svojem pismu izrecno zavzel za mladega in nadarjenega Franceta Vebra, ne pa za Mihajla Rostoharja kot kandidata za profesorja filozofije. Mihajlo Rostohar je bil tedaj dobro znan in mednarodno uveljavljen filozof in psiholog, tudi sam Meinongov učenec.

Veber se je spomladi l. 1920 najprej uspešno habilitiral za docenta za teoretično filozofijo na zagrebški Filozofski fakulteti (pri profesorju Bazali), 7. oktobra 1920 pa si je pridobil še habilitacijo za docenta iz teoretične filozofije na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Predavati je začel v zimskem semestru l. 1921, predavanja in seminarji so potekali v pritličju nekdanje stavbe Deželnega dvorca, sedanjega rektorata ljubljanske univerze. Veber je bil l. 1923 izvoljen še za izrednega profesorja, l. 1929 za rednega profesorja teoretične filozofije, kmalu pa je postal tudi član novoustanovljene Slovenske akademije znanosti in umetnosti.

Njegov prvi asistent je l. 1923 postal dr. Klement Jug, znameniti filozof in alpinist, ki je žal že naslednje leto tragično preminil v triglavski steni. L. 1934 je delo pri predavanjih in v seminarju začela z Vebrom deliti docentka dr. Alma Sodnik, l. 1941, tik pred vojno, pa je mesto docenta dobil še dr. Cene Logar, ki je po izbruhu vojne to mesto zapustil in odšel v partizane, po osvoboditvi in prisilnem odpustu Franceta Vebra pa je za kratek čas prevzel njegovo mesto.

Veber je ostal predavatelj do maja 1945, ko ga je nova revolucionarna oblast na hitro odstavila in poslala v predčasni pokoj. Izključili so ga tudi iz Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Nova oblast mu je očitala nejasen odnos do okupatorja in do Osvobodilne fronte. Nagla odrezanost od akademskega dela je Vebra močno prizadela, ker je bil zelo navezan na svoja predavanja in na delo s študenti (Jerman, 1987). Zato po upokojitvi ni napisal skoraj ničesar

več, kar je velika škoda, ker je bil pred tem ravno na vrhuncu svoje filozofske ustvarjalnosti. Veber je umrl l. 1975 skoraj povsem pozabljen, zanimanje zanj in njegovo filozofijo se je pojavilo šele v sedemdesetih, sredi osemdesetih let pa je prof. Frane Jerman med mlajšimi filozofi spodbudil in podprl zanimanje za Vebrovo filozofsko dediščino (Pihlar, 2010).

Lahko rečemo, da se tudi v usodi Meinongove knjižnice in v odnosu do nje zrcali odnos do Vebra. Podobno, kot je Vebrova filozofija po l. 1945 obveljala za neprimerno, je bila tudi Meinongova knjižnica dolgo časa zanemarjena in celo razformirana. Vebrova filozofija je postala predmet zanimanja slovenskih filozofov spet v zgodnjih sedemdesetih letih, ko je pri založbi Trofenik v Münchnu izšel zbornik *Vom Gegenstand zum Sein*, posvečen Vebrovi osemdesetletnici. Leta 1985 je pri Slovenski matici ponovno izšla Vebrova *Estetika* s spremno besedo Franceta Jermana, leta 1989 pa pri isti založbi izide delo Dušana Pirjevca *Estetska misel Franceta Vebra*, s spremno besedo Ivana Urbančiča. Trije mednarodni Vebrovi kolokviji, ki jih je organizirala Avstrijsko-jugoslovanska filozofska zveza oktobra 1986, novembra 1989 in septembra 1990 so le še utrdili Vebrov pomen, med drugim so udeleženci drugega mednarodnega Vebrovega kolokvija podpisali peticijo o ohranitvi Meinongove knjižnice kot celote na Oddelku za filozofijo Filozofske fakultete v Ljubljani.

Meinongova knjižnica je sprva obsegala sicer precej več znanstvenih del kot le filozofska dela, ta »nefilozofski« del je Veber kasneje po večini podaril drugim oddelčnim knjižnicam Filozofske fakultete (Mehle, 1998). Meinongova knjižnica je bila predvsem uporabna kot podlaga za študijsko delo študentov od seminarske do doktorske ravni študija. Ko je bila l. 1919 ustanovljena Univerza Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev, je profesorje in študente pestilo nezadostno število knjig in drugega študijskega gradiva. Kranjski deželni stanovi so sicer še pred ustanovitvijo univerze v Ljubljani delno financirali univerzo v Gradcu za izobraževanje Slovencev na njej. Zato je novoustanovljena univerza v Ljubljani zaprosila za delež knjig iz graške univerzitetne knjižnice, vendar graška univerza tej prošnji ni ugodila. Po ustanovitvi seminarja za filozofijo, ki ga je vodil France Veber in je bil sprva združen s pedagoškim seminarjem, se je povečevala potreba po ustrezni študijski literaturi s področja filozofije in psihologije. Na srečo je Ljubljanski univerzi uspelo od Meinongove vdove za takratno ceno 30.000 avstrijskih mark oz. 18.000 tedanjih jugoslovanskih

dinarjev odkupiti celotno Meinongovo knjižnico. Nakup je odobril in podpisal rektor Rihard Zupančič.

Tedaj se je lahko le redkokateri seminar novoustanovljene Filozofske fakultete na Ljubljanski univerzi pohvalil s tako bogato knjižnico, kot jo je imel seminar profesorja Vebera. Veber je spoštoval Meinongovo knjižnico in jo ohranjal kot celoto, ločeno od drugih knjig, ki je tako postala simbol filozofskega seminarja. Sprva se je nahajala v stavbi sedanjega centralnega univerzitetnega poslopja, kjer je bil tedaj sedež filozofskega seminarja, z njegovo selitvijo v stavbo Narodne in univerzitetne knjižnice in l. 1959/60 v novo poslopje Filozofske fakultete pa je bila preseljena tudi Meinongova knjižnica. Po l. 1945, verjetno okoli 1950, je bila razdeljena med druge seminarje za filozofijo, s čimer je izgubila svoj simbolni pomen.

V že omenjeni knjigi *Meinongova knjižnica v Ljubljani* je objavljen podroben katalog, ki popolnoma rekonstruira osebno knjižnico Alexandra Meinonga, kakršno je prejel Vebrov seminar za filozofijo l. 1921, najstarejša knjiga (prvi francoski prevod Lockove knjige *O človeškem razumu*) je stara 300 let. V Katalogu so zajete tudi izgubljene knjige, hkrati pa so dodani še trije registri: *Register knjig s posvetili*, *Vebrov geselski katalog* in *Register izgubljenih knjig*.

Knjiga o Meinongovi knjižnici tako predstavlja zgled za popis drugih dragocenih knjižnih zbirk, saj poleg navodil za uporabo kataloga vsebuje tudi okvirno zgodbo knjižnice »Meinongova knjižnica in France Veber«, ki osmišlja sam katalog. Avtorica knjige s tem podkrepljuje svojo izhodiščno bibliotekarsko tezo, da vsaka knjižnica pripoveduje svojo zgodbo.

Veber je s predavanji, s katerimi je začel tako rekoč iz nič, kot tudi s svojimi knjigami v slovenski duhovni prostor prinesel nov svež veter. Poleg tega je napisal veliko knjig, med najpomembnejšimi so: *Sistem filozofije* (1921a), *Uvod v filozofijo* (1921b), *Problemi sodobne filozofije* (1923a), *Etika* (1923b), *Estetika* (1925), *Filozofija* (1930), *Knjiga o Bogu* (1934), *Vprašanje stvarnosti* (1939). Vebrove filozofske spise lahko v grobem razdelimo na filozofsko-sistematične, družboslovno-politične in religiozno-teološke, med tem ko preučevalci delijo Vebrovo filozofijo na tri obdobja: predmetnostno-teoretsko, osebnostno in stvarnostno (Trstenjak, 1982; Potrč, 2001; Žalec, 2002). V prvem prevladuje Meinongova predmetnostna teorija, v drugem raziskovanje osebe kot izkustveno danega subjekta z lastnimi vzročnimi močmi, v tretjem skuša s t. i. neposrednim doživljanjem stvarnosti (zadevanjem) doznati bistvo stvarnosti.

Najpomembnejša teoretska sestavina Vebrove filozofije je njegova spoznavna teorija, temu sledi njegovo raziskovanje t. i. nagonse in estetske pameti, ki je podlaga njegove etike in estetike, nato njegova filozofska antropologija, kjer obravnava osebo kot celostno bit človeka in teorija stvarnega čuta oz. zadevanja stvarnosti, ki je podlaga njegove ontologije.

2.

Začetki Vebrove univerzitetne pedagoške in znanstvene dejavnosti v dvajsetih letih pomenijo še do danes nepresezene korake k filozofskemu prebujanju in dozorevanju slovenskega naroda. Kot rečeno, je Vebru na začetku predvsem manjkala ustrezna študijska literatura iz filozofije, brez katere oddelka za filozofijo ne bi bilo možno postaviti. Čeprav je predaval bolj ali manj na podlagi svojega znanja, so študentje nujno potrebovali ustrezno filozofsko literaturo zlasti pri temah iz zgodovine filozofije. To je pomembno spremenila Meinongova osebna knjižnica, prava zakladnica filozofske literature, kot je bilo že omenjeno. Veber je prizadevno skrbel tudi za sproten nakup potrebne sodobne filozofske literature, tako da je študij filozofije potekal razmeroma nemoteno. V sedanji stavbi rektorata univerze – nekdanjem Deželnem dvorcu – se je po besedah Vebrovega učenca prof. Leona Žlebnika prebujal začetniški filozofski duh, tako da sta postali v njegovem seminarju filozofsko snovanje in vzgajanje povsem identična pojma (Mehle, 1989, 22).

Prvi semester Vebrovih predavanj je bil posvečen v glavnem njegovi pretežno meinongovski obeleženi »analitični psihologiji«, tj. Vebrovi teoriji doživljanja oz. raznim oblikam predmetne »naperjenosti« (intencionalnosti) zavesti. To tematiko predavanj je Veber že v l. 1921 predstavil tudi v knjigah *Uvod v filozofijo* in *Sistem filozofije*, ki sta tudi prvi slovenski strokovni, mednarodno primerljivi deli iz laične filozofije. Že do l. 1925 so sledila druga pomembna Vebrova filozofska dela (o znanosti in veri, o problemih sodobne filozofije, psihologiji, etiki in estetiki). Poleg tega je Veber tedaj predaval še o sodobnih filozofskih strujah, o Kantovi filozofiji in o svojem osnutku »aksiomatične etike«. Potem je nadaljeval še s spoznavno teorijo in z analizo zavesti (Pihlar, 2010).

France Veber je imel precej učencev, ki so se kasneje uveljavili v slovenskem družboslovju, humanistki in politiki. Žal jih je le malo nadaljevalo s filozofijo,

kar je bilo med drugim tudi posledica radikalne spremembe družbenega sistema po drugi svetovni vojni. Navedimo nekaj učencev, ki so pri njem tudi doktorirali: filozof in alpinist Klement Jug (1898–1924), pisatelj in dramatik Vladimir Bartol (1903–1967), zgodovinarica filozofije Alma Sodnik (1896–1965), pedagogi Franjo Čibej (1901–1928), Stanko Gogala (1901–1987) in Leon Žlebnik (1918–2004), filozof in prevajalec Mirko Hribar (1902–1999), filozof in teolog Ludvik Bartelj (1913–2006), filozof Cene Logar (1913–1995). Edini, ki je nadaljeval Vebrovo filozofijo in jo razvil v svoj lastni filozofski sistem, je bil Ludvik Bartelj. Tudi Cene Logar je s svojim doktoratom sprva veliko obetal, zlasti v disertaciji »Deskriptivna in genetična analiza čutnega in umskega spoznanja« (1937), potem pa se je začela druga svetovna vojna. Med vojno je Logar postal radikalni marksist, po vojni je za nekaj časa prevzel od Vebra njegovo stolico, nato je bil l. 1949 zaradi obtožbe informbirojevstva za sedem let poslan na Goli otok. Po vrnitvi je (v sedemdesetih in osemdesetih letih) izdal v samozaložbi nekaj obsežnih filozofskih del, v katerih je s stališča dialektičnega materializma sistematično in kritično analiziral Brentanovo, Meinongovo, Husserlovo, Heglovo in Heideggrovo filozofijo.

Kot filozof je Veber predvsem dosleden sistematik: po mnenju Antona Trstenjaka nobenega poglavja kakega njegovega dela ne moremo iztrgati iz njegovih knjig, ne da bi uničili celoto, hkrati pa nobenega ne moremo natisniti kot samostojno razpravo; zaradi sistematičnosti se temeljne psihološke in spoznavno teoretske misli v vsakem delu ponavljajo; slog ima kar shematično jasen, a dolgovezen; knjige je narekoval naravnost v stroj. Predaval je živahno, brez pisne priprave, trgal iz sebe, ne da bi pri tem izgubljal logično nit misli (Trstenjak, 1982).

Veber je utemeljitelj moderne, nesholastične, nazorsko nevezane filozofije pri Slovencih, kar velja tudi, če upoštevamo njegova religiozno obarvana dela, saj je tudi v njih predvsem razvijal svojo verzijo predmetne teorije, ne pa kako izrecno metafizično ali celo teološko usmerjano filozofijo. Vebrova filozofija je rasla iz njegovega pedagoškega dela in komunikacije s študenti. Tanja Pihlar povzema ugotovitve Vebrovih učencev, da je Veber spodbujal študente h kritičnemu in samostojnemu mišljenju. Učil jih je znanstvenega mišljenja, ki presoja teorije po moči njihovih argumentov; poudarjal je pomembnost izoblikovanja lastnega stališča (Pihlar, 2010, 39–40).

Kot piše Tomo Virk v svoji knjigi o Vebru, Bartolu in Jugu, »je Veber pritegoval študente že s svojo osebnostjo, kot jo je kazal pri predavanjih in seminarjih. Predaval je brez vnaprej pripravljenega besedila, tako da je pred slušatelji v živo filozofiral in reševal zahtevne filozofske probleme, kar je gotovo dajalo vtis izjemne osebnosti« (Virk, 2017, 14). Virk ugotavlja tudi, da je bilo nemara Vebrovo največje kulturnozgodovinsko poslanstvo usmerjanje in intelektualna opora razmišljajočim v času krize evropske kulture po prvi svetovni vojni. Deloval je kot pravi mentor v najplemenitejšem pomenu besede (Virk, 2017, 15). Vebrov doktorand in kasnejši pomemben pisatelj Vladimir Bartol se v svojih dnevniških zapisih iz l. 1951 spominja Vebra in piše, da je bil Vebrov vpliv na študente naravnost magičen. Kmalu po vstopu na univerzo je zbral okrog sebe tesno povezano skupino učencev, miselno in moralno najmočnejših, skratka elito mladine (nav. v Virk, 2017, 67). Kot je Ani Mehle pripovedoval Vebrov učenec in doktorand, prof. Mirko Hribar, je bil po njegovem mnenju Veber rojen filozof in tako ostaja zgled vsem filozofom, namreč zaradi intenzivnosti svojega doživljanja in izžarevanja filozofije (Mehle, 1989, 26). Na mednarodnem filozofskem kongresu v Rimu je nastopil za nekim italijanskim prelatom, ki je govoril v sijajni latinščini. Najprej je Veber govoril temperamentno, energično, proti koncu je postajal vedno bolj miren, toda vse je fasciniral, »filozofska štimunga« je bila v njem. Na občinstvo je naredil podoben vtis kot vsak dan pred svojimi študenti. Hribar je takole nadaljeval: »Proti koncu sva se zelo dobro razumela. Toda ne na polju filozofije. Z Vebrom sva imela začetek slab, Kanta mi je zavrgel, do solz me je zagrenil, kasneje je spremenil obnašanje, ko je opazil, da ne delam iz trme, pač pa sem zaljubljen v svojo filozofijo.« (Mehle, 1989, 26)

Kljub nedvomni tesni povezanosti z meinongovsko teoretsko dediščino je mladi Veber že na začetku kazal nekaj posebnosti in odklonov od učitelja, ki so ga kasneje privedli na povsem samosvojo filozofsko pot. Pri tem je pokazal tudi znatno mero jezikovne ustvarjalnosti, saj si je moral izmisliti cel kup slovenskih ustreznic za zapletene Meinongove izraze.

Veber je videl poglobljeno razliko nasproti Meinongu v svojem pojmovanju evidence oz. razvidnosti. Po Vebrovem mnenju naj bi Meinong evidenco obravnaval kot nekaj subjektivnega, torej kot kvaliteto dojemanja dejstev, medtem ko jo je Veber skušal prikazati kot nekaj objektivno veljavnega, namreč objektivno lastnost trditev (prepričanj), da izvirajo le iz svojih miselnih vsebin

in iz njihovih nujnih psiholoških podlag. To so trditve, ki za svojo realizacijo ne potrebuje jonobenega zunanjega dejavnika, ki bi morda lahko vplival na sprejemanje ali nesprejemanje dane trditve. Veber je zato evidenco razumel kot dokaz »avtonomnosti« trditev. Po njegovem mnenju je tako definirana evidenca povsem objektivna značilnost trditve in zato nujna sestavina spoznanja (Veber, 1921a, 219). Po njegovem mnenju lahko vsak človek tudi sam objektivno odloči o tem, ali je njegova trditev (prepričanje) avtonomna ali ne.

Vebrovi obrambi evidence kot avtonomnosti ni uspelo pobegniti subjektivizmu. Prvič, ne vemo, kaj nam zagotavlja, da prav avtonomne trditve zadenejo transcendentno dejanskost oz. so dejansko »istinite«. O tem Veber v *Sistemu filozofije* ni govoril. Morda je verjel, da je to zagotovljeno s tem, ko njegov pojem avtonomnih trditev zajame tudi faktično, in ne le predmetnostno objektivnost. A ni jasno, kako je to možno zagotoviti a priori, razen če tega na tihem ne predpostavimo že v pojmu avtonomnosti. Drugo vprašanje je, koliko je njegov pojem evidence objektivni. Ali drugače rečeno, ali res nedvomno vemo, da naše trditve slone na avtonomnih razlogih prepričanj vanje ali ne?

Veber je poskušal v *Problemih sodobne filozofije* (1923a) odgovoriti na vprašanje, kako lahko razvidnost avtonomnih misli jamči za njihovo objektivno resničnost. Tudi tam je opredelil spoznanje (v obliki trditev) kot pristne misli, podane z maksimalnim prepričanjem, to pa spet izenačil z razvidnimi trditvami, pri čemer se je trudil najti karseda objektivni pojem razvidnosti. Menil je, da je avtonomnost (in s tem razvidnost) prepričanj dosežena tedaj, ko slonijo bodisi na apriornih bodisi na objektivnih empiričnih razlogih. Dodal pa je, da ne moremo zanesljivo vedeti, kdaj gre za avtonomno trditev, kajti lahko le domnevamo, da je temu tako (Veber, 1923a, 95–160). Verjel je, da se je s tem izognil tako skrajnemu skepticizmu kot dogmatizmu v spoznavni teoriji, da je našel neko »srednjo pot« med njima. V tem smislu so naša spoznanja na splošno hipotetična oz. le redko kategorična. Verjel je tudi, da je ta njegova misel povsem v soglasju z znanstvenim delom in mišljenjem. Vse znanosti se razvijajo iz nepopolnega začetka v smeri vedno večje popolnosti, vendar je nikoli ne morejo doseči. Nikoli ne moremo povsem izločiti povsem zunanjih (Veber jim je tedaj dejal »psiholoških«) razlogov za svoja prepričanja. Te Vebrove misli se precej ujemajo s kasnejšim Popperjevim falibilizmom.

Vebra je vprašanje spoznavne dosegljivosti ali nedosegljivosti »zunanjih« ali »transcendentnih« predmetov še dalje vznemirjalo in pravzaprav nikoli ni

našel zase povsem zadovoljivega odgovora nanj. V kasnejših delih je poskušal dokazati, da lahko včasih dosežemo tudi dejansko resničnost naših misli, torej da lahko z njimi ujamemo faktična, in ne le miselno objektivna dejstva. Sprva (npr. v seriji sestavkov *Znanost in vera*, prav tako iz l. 1923b), je verjel, da nam npr. religiozna čustva omogočajo vsaj pravilno usmeritev naših misli k transcenden-
denci, čeprav je ne morejo ustrezno izgovoriti ali opisati. Veber je vedno bolj poudarjal, da ima človek posebno »čustvovanje«, s katerim lahko prodre preko vseh vsebinsko danih podatkov k transcenden-
denci. To domnevo je razvijal tako v svoji »personalistični« fazi (v knjigi *Filozofija* iz 1930 kot tudi v svoji »religiozni« fazi (*Knjiga o Bogu* iz 1934). Temelj tega čustvovanja je religiozno oz. svetostno (hagiološko) čustvovanje. A vsaj na začetku si Veber ni bil na jasnem glede narave tega čustvovanja, zato je ostalo bolj ali manj robna teoretska predpostavka, ne pa izdelan pojem, ker je ta pojem pravzaprav protisloven, saj je vsako čustvovanje intencionalni doživljaj, a Vebrova transcendenca načeloma ni intencionalni predmet nobenega doživljaja.

V svoji zadnji knjigi *Vprašanje stvarnosti* iz 1939 je Veber domneval, da imamo ljudje poseben čut, ki nam omogoča zadevanje transcendentne stvarnosti. Temu je dejal »stvarnostni čut«. Vendar je zanimivo, da je Veber celo v zadnjem delu ohranil falibilistični vidik svoje spoznavne teorije, namreč nauk, po katerem so lahko mnoge naše misli, o katerih smo nadvse prepričani, neresnične. Ni pa mogoče, da bi bile vse naše misli načeloma napačne. Če sprejemamo dejstvo, da kaj razumemo, potem moramo priznati vsaj možnost pravilnih, resničnih in s tem takšnih misli, ki nam zagotavljajo tudi spoznanje objektivnih dejstev (Veber, 1939, 315). Res pa je tudi, da nam to prav nič ne pomaga, če ne poznamo nekaj dejansko resničnih misli. Veber je že v knjigi *Znanost in vera* (1923b) nehote pomešal dve vrsti transcendence: spoznavnoteoretsko transcendenco predmetov in nadsvetno transcendenco Boga. Res pa je, da je Veber tedaj potreboval prav to poenoteno (monistično) transcendenco, če je hotel s pomočjo religioznega čuta določiti »zadevanje« stvarnosti. Brez tega bi Veber precej težje rešil problem zanesljivega zadevanja mnogostranske dejanskosti realnih predmetov. Veber je v *Vprašanju stvarnosti* sicer znova uvedel pluralizem raznih stvarnosti, vendar vse njih dosežemo s pomočjo enega samega čuta stvarnosti, ki pa je prvenstveno religiozno-duhovne narave. To pa pomeni, da je vprašanje objektivnega spoznanja realnih predmetov bolj zaobšel kot rešil.

Za vpogled v Vebra so zelo pomembni pogledi Vebrovih učencev. Ko so bili povprašani o dogajanjih okoli Meinongove knjižnice, so govorili predvsem o samem Vebru, celotna knjižnica jim ni pomenila nič brez dominantne filozofske osebe Franceta Vebra, ki je zapustil v njih nezametljivo gaz v času svojega delovanja in ustvarjanja. V opisovanju historičnih dejstev so bili pač zmotljivi, npr. ko so mi govorili, da je imela knjižnica 5000 knjig, vendar so o Vebru govorili resnico. Spoštovali in ljubili so ga, zato jih je njegova usoda tako prizadela. Prosili so, da se razišče njegovo delovanje med vojno. Ker nismo našli ničesar, kar bi utemeljevalo tako daljnosežne posledice, se pojavi vprašanje, zakaj se mu je pripetil tako drastičen izgon iz akademskih dejavnosti. En, verjetno ključen vzrok je, da je bil Veber filozof in človek v žlahtnem pomenu besede in kot tak v popolnem neskladju s časom, ki je nastopil po drugi svetovni vojni. Lahko nam je žal za tista izgubljena leta njegovega življenja, ko ni napisal ničesar, leta, ki niso bila izgubljena samo zanj, temveč za celotno slovensko filozofsko tradicijo.

Za logika pa je morda najbolj zanimiv in izzivalen Vebrov spis iz njegovega začetnega obdobja na Filozofski fakulteti v Ljubljani, njegov silovit »obračun« s poskusom matematične logike profesorja matematike na novomeški gimnaziji Mihaela Markiča iz l. 1921 (Veber, 1921c). Markič je namreč l. 1920 v Ljubljani objavil knjižico *Izpopolnjena in izenostavljena silogistika sledeča metodi kompleksnih števil* (Markič, 1920) in v njej predstavil svoj sistem »izpopolnjene« silogistične algebre, po kateri je bilo mogoče silogistiko prevesti v algebrske račune, podobne računom s t. i. posplošenimi kompleksnimi računi. Vebrova kritika je Markiča zelo prizadela in se mu je zdela zelo krivična, a nanjo ni odgovarjal in tudi o logiki ni objavil ničesar več, deloval je le še kot matematik. Vebrova kritika je bila dejansko zelo enostranska in zelo odklonilna (Ule, 2002). Vendar se ni strinjal ne z Markičevo algebraizacijo silogistike niti s tedanjo sodobno simbolno logiko. Oboje je imel le za neko preobrazbo logike v matematiko in za izgubo filozofskega bistva logike. Logični sklep je namreč bistveno kvalitativni miselni akt, medtem ko je računanje le operiranje z nekimi abstraktnimi kvantitetami, npr. množicami. Tudi stavki po njegovem niso nobene relacije med pojmovnimi obsegi, temveč kvalitativna razmerja med splošnim in posebnim (posameznim).

Markiču sicer lahko očitamo, da je pretiraval s svojim algebrskim pristopom k logiki, ko ga je skušal raztegniti celo čez meje silogistike (terminske logike). Ni

uvidel, da je silogistika le del obsežnejše logike predikatov drugega reda, namreč del teorije množic oz. še splošnejše, del teorije relacij. Vendar je pogršil tudi Veber, ker je zgrešil smoter matematizacije logike v sodobni simbolni logiki. Veber je matematizacijo logike razumel kot primer redukcije logike na odnose kvantitet in na računanje kot operiranje s kvantitetami. S tem je spregledal odločilne inovacije in prednosti stroge matematično natančne formalizacije logičnega sklepanja glede na prejšnjo delno formalno in delno kvalitativno (npr. psihologistično) pojmovanje sklepanja. Kljub temu ostaja še danes pomembna Vebrova kritika preobrazbe logike v nek račun, algoritem, kajti vemo, da vse logike ni mogoče formalizirati. Tako je še danes nejasno, kaj vse je še logika in ali sploh je kaj takšnega kot »logika po sebi«. Prav škoda je, da se Veber v svojem nadaljnjem filozofskem razvoju ni več ukvarjal z razvojem simbolne logike in z novimi oblikami logične analize jezika, kajti tako bi se morda lahko izognil nekaterim »kratkim stikom« psihologizma in ontološkega realizma v svoji epistemologiji, filozofski psihologiji in filozofiji jezika, kot je npr. mešanje fenomenološke in logične analize doživljanja, »istinitosti« intencionalnih predmetov in realnega obstoja stvari, identitetne in korespondenčne teorije resnice, različnih oblik transcendence ter vsebinskih in formalnih zakonitosti (v estetiki, etiki in v filozofiji jezika).

Viri in literatura

- Jerman, F., *Slovenska modroslovna pamet*, Ljubljana 1987.
- Juvančič-Mehle, A., *Meinongova knjižnica v Ljubljani*, Ljubljana 1998.
- Markič, M., *Izpopolnjena in izenostavljena silogistika, sledeča metodi kompleksnih števil*, Ljubljana 1920.
- Pihlar, T., France Veber, *Anthropos* 3-4 (219-220), 2010, str. 37-41.
- Potrč, M., France Veber (1980-1975), v: *The Schoool of Alexius Meinong* (ur. Albertazzi, L., Jacqueline, J., in Poli, R.), Aldershot, Burlington 2001, str. 209-224.
- Trstenjak, A., pod geslom: Veber France, *Slovenski biografski leksikon* (ur. Gspan, A., Munda, J. in Petre, F.), Ljubljana 1982, str. 347-378.
- Ule, A., Logik und Kalkül. Zur Kritik France Vebers an der mathematischen Logik, *Grazer Philosophischer Studien* 64, 2001, str. 119-136.
- Veber, F., *Sistem filozofije*, Ljubljana 1921a.

- Veber, F., *Uvod v filozofijo*, Ljubljana 1921b.
- Veber, F., Mihael Markič, Izpopolnjena in izenostavljena silogistika, sledeča metodi kompleksnih števil, *Ljubljanski zvon*, 13. nadaljevanje, 1921c, str. 249–571.
- Veber, F., *Problemi sodobne filozofije*, Ljubljana 1923a.
- Veber, F., Znanost in vera, *Njiva* 1, 1923b, str. 1–2, 5–6, 8, 12, 14–22, 128–136, 198–210 in 305–314.
- Veber, F., *Etika*, Ljubljana 1923c.
- Veber, F., *Estetika*, Ljubljana 1925.
- Veber, F., *Filozofija. Načelni nauk o človeku in njegovem mestu v stvarstvu*, Ljubljana 1930.
- Veber, F., *Knjiga o Bogu*, Celje 1934.
- Veber, F., *Vprašanje stvarnosti. Dejstva in analize*, Ljubljana 1939.
- Virk, T., *Trojka s filozofske: spisi o Vebru, Bartolu in Jugu*, Ljubljana 2017.
- Žalec, B., *Spisi o Vebru*, Ljubljana 2002.

Povzetek

France Veber je bil prvi slovenski profesionalni laični filozof. Na filozofsko fakulteto je vstopil kot docent filozofije prav ob njenem nastanku leta 1919. Začel je kot mlad predavatelj na podlagi svojega študija in doktorata pri znamenitem graškemu filozofu Alexiusu Meinongu. Kljub Meinongovi podpori pri vstopu na filozofsko fakulteto je Veber začenjal tako rekoč iz nič. Ob nekaj srečnih okoliščinah, predvsem pa ob pomoči Meinonga in njegove soproge, je prišlo do odkupa Meinongove osebne knjižnice. S svojimi predavanji kot tudi s svojimi knjigami je Veber prinesel nov svež veter v slovenski duhovni prostor. Osvobajal ga je od klerikalno-liberalne polemike in ga odpiral v evropski duhovni prostor. Vebrova predavanja so bila sprva posvečena njegovi pretežno meinongovsko obeleženi teoriji doživljanja, kasneje pa jih je dopolnil z raziskavami epistemologije, estetike, filozofije jezika, ontologije idr. Začetki Vebrove univerzitetne pedagoške in znanstvene dejavnosti v dvajsetih letih pomenijo še do danes neprešene korake k filozofskemu prebujanju in dozorevanju slovenskega naroda.

Ključne besede: France Veber, slovenska filozofija, filozofsko prebujanje, Meinongova knjižnica, teorija doživljanja